

Петрова Т. О. Рецензія на термінологічний словник як «жива» форма наукової дискусії. *Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної мови та літератури*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 14–15 серп. 2020 р.). Одеса: Півд.-укр. орг. «Центр філологічних досліджень», 2020. С. 11–14.

**Південноукраїнська організація
«Центр філологічних досліджень»**

**Міжнародна науково-практична
конференція**

**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ
МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ»**

14–15 серпня 2020 р.

**Одеса
2020**

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Новікова О. О.

ОСОБЛИВОСТІ СИНТАКСИЧНОГО ЗВ'ЯЗКУ

В РЕЧЕННЯХ, УСКЛАДНЕНИХ ОДНОРІДНИМИ ЧЛЕНАМИ..... 8

Петрова Т. О.

РЕЦЕНЗІЯ НА ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

ЯК «ЖИВА» ФОРМА НАУКОВОЇ ДИСКУСІЇ..... 11

Пономаренко К. В.

КАТЕГОРІЙНІ ВЛАСТИВОСТІ

УКРАЇНСЬКОГО ДІСПРИСЛІВНИКА..... 15

Романюк І. В.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕТИКЕТНИХ МОВЛЕННЄВИХ ЖАНРІВ

У ДІАЛОГІЧНИХ ТЕКСТАХ І. С. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО..... 18

Труба Г. М.

ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ. СУГЕСТИВНИЙ ПІДХІД..... 22

НАПРЯМ 2. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Аністратенко Л. С.

ТИПИ ДЕФІНІЦІЙ ТЕРМІНІВ У ПРОЕКТОВАНОМУ СЛОВНИКУ

ЯПОНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ..... 25

Пітерська О. В.

ОБРАЗ ДИТИНИ В РОМАНІ ЕЛЕАНОР ПОРТЕР «МЕРІ МАРІ»..... 28

Семенова А. О.

«ДОН КІХОТ» МІГЕЛЯ ДЕ СЕРВАНТЕСА:

ФІЛОСОФСЬКИЙ СЕНС ТА ЖАНРОВА

РІЗНОМАНІТНІСТЬ РОМАНУ..... 31

Тарчанин М. С.

КОМІКСИ ПРО ГОЛОКОСТ. ІСТОРІЯ В МАЛЮНКАХ..... 34

3. Кульбабська О. В. Вторинна предикація у простому реченні. Чернівці: Чернівецький національний університет 2011, 672 с.
4. Левицкий Ю. А. Основы теории синтаксиса. Москва: UPSS, 2005. 367 с.
5. Ломтев Т. П. Основы синтаксиса современного русского языка. Москва: Учпедгиз, 1958. 166 с.
6. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении. Москва: Учпедгиз, 1956. 511 с.
7. Прияткина А. Ф. Русский язык. Синтаксис осложненного предложения. Москва: Высшая школа, 1990. 176 с.
8. Радіонова Т. М. Синтаксичний статус і структурні різновиди речень з узагальнювальним словом при однорідних членах. *Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки*. Черкаси 2003. Випуск 466. С. 80–90.
9. Чуглов В. И. О равноправии и неравноправии однородных членов. *Русский язык в школе*. 2002. № 2. С. 75–78.

Петрова Т. О.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовних дисциплін

*Харківський національний аграрний університет
імені В. В. Докучаєва
м. Харків, Україна*

РЕЦЕНЗИЯ НА ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК ЯК «ЖИВА» ФОРМА НАУКОВОЇ ДИСКУСІЇ

Наукова дискусія – це дивовижне й непередбачуване явище, стимул до пошуку необхідних відомостей та аргументів. Однією з «живих» (реальних і з внутрішньою силою) її форм вважають рецензію на термінологічний словник. У спільному обговоренні й зіткненні поглядів народжується істина. Наукові дискусії в сучасній українській термінографічній критиці не стали традицією, але вони поодинокі існують. Дискусія в текстах статей-відповідей на рецензію на словники мають ознаки не конфлікту чи суперечки, а радше *дискусії-діалогу*, у якій поєднуються риси наукової дискусії і професійного діалогу. Цю дискусію розуміємо як публічне обговорення якості спеціального словника з висловленням зауважень і рекомендацій експерта щодо пошуку інваріантних способів його побудови. Вивчення рецензії на термінологічний словник як «живої» форми наукової дискусії до цього часу не здійснено, що і визначає актуальність цього дослідження.

Сьогодні зростає інтерес до аналізу специфіки ведення наукових дискусій, тому, як видається, слід приділяти більше уваги критичному дискурсу і рецензії – його жанровій формі. Рецензія на термінологічний словник – базовий жанр термінографічної критики, вторинний текст, у

якому виклад інформації ґрунтується на результатах оброблення та експертування первинного тексту термінографічного видання. У науковій літературі дослідники виділяють типи рецензій на спеціальні словники й пропонують їхню багатоаспектну типологію за такими ознаками: 1) кількість авторів рецензії; 2) тип журналу, у якому вміщено рецензію; 3) обсяг інформації, репрезентованої в рецензії; 4) кількість аналізованих словників у рецензії; 5) тип розглядуваних спеціальних словників; 6) стиль викладу тексту в рецензії; 7) час реагування на вихід у світ словника; 8) наявність / відсутність наукової дискусії, тобто наявність / відсутність відповіді на рецензію [6].

За ознакою *‘наявність / відсутність наукової дискусії, тобто наявність / відсутність відповіді автора (авторів) словника на рецензію’* виокремлюємо такі жанрові типи рецензій: 1) *рецензії, що отримали відповідь автора (авторів) словника*; 2) *рецензії, що не отримали відповіді автора (авторів) словника*.

Найпоширенішим типом рецензій за названою вище ознакою є *рецензії, що не отримали відповіді автора (авторів) словника*. Якщо укладач термінографічної праці не відповідає на критику, то це, вочевидь, підтверджує факт, що він визнає допущені помилки й неточності та погоджується із зауваженнями експерта.

Рецензії, що отримали відповідь автора (авторів) словника, є нечисленними й потребують вивчення. Специфіка організації рецензії допускає ведення наукової комунікації між рецензентом та автором аналізованого видання. Як реакція на появу критики словника професійне «живе» спілкування може набувати ознак дискусії, у ході якої словникарі формулюють відповіді на зауваження, спростовуючи їх і відстоюючи правильність вибору способу репрезентації того чи того лексикографічного параметра та ін. Вступити в науковий діалог укладача словника заохочує відповідна реакція на неприйняття критики, емоційне тло зауважень експерта в тексті рецензії і його побажань щодо параметрів спеціального видання. Так між автором і критиком зароджується фахове спілкування щодо якості словника, спричинене незгодою укладача з негативним коментарем, що сприймається як особиста образа, а то і його «дискваліфікація» як словникаря. Виникає дискусія, об'єктом якої почасти є вже не стільки первинний текст, скільки рецензія експерта.

Сьогодні термінографічна критична полеміка не актуалізована, здебільшого публічне наукове обговорення чи то суперечки виникають стосовно якості лексикографічних, наукових, науково-навчальних видань. Наприклад, на викладені положення й судження в розгорнутій статті д-ра філол. наук В. Німчука «Про сучасну українську тлумачну лексикографію» (2012) реагує д-р філол. наук В. Широков публікацією «Репліка на статтю В. В. Німчука «Про сучасну українську тлумачну лексикографію»» (2013), на яку В. Німчук друкує «Репліка на репліку В. А. Широкова» (2013). Відповідь автора рецензентові, як бачимо, «провокує» відповідну реакцію на його відповідь і так далі. Кількість відповідей у ланцюжку професійного діалогу може бути не більше трьох, найчастіше одна. Крім того, якщо на сьогодні публікація відповіді на критику словника є рідкісним явищем, то в XIX ст. і

на поч. ХХ ст. це було очікуваним фактом, але, звісно, виключно на негативну його оцінку. Зокрема, на рецензію М. Цертелєва на «Граматичку малоросійського наріччя» О. Павловський публікує 1822 р. відповідь, у якій із сумом визнає, що «втрачає бажання видавати надалі що-небудь важливе» [4].

Прикладом «запеклої живої» дискусії є відповідь В. Модестова (1890) на рецензію його книги «Лекції з історії римської літератури» (1888) Ф. Зелінським (1889). Зокрема предметом дискусії стала відмова рецензента визнати нову працю як наукове дослідження: «Звертаючись до мене й висловлюючи своє внутрішнє невдоволення до мене в настільки образливих висловлюваннях, п. Зелінський бере на себе [...] занадто багато. Він ніби не підозрює, що за це хвилинне відчуття задоволення йому доведеться недешево поплатитися. [...] якщо я в своїй науці дилетант, то хто ж він, [...] який не репрезентував із цієї науки жодної праці й [...] до неї абсолютно недотичний? [...] п. Зелінський мені приписує «сумне становище людини, своїми ж не визнаного»? За яким правом він дозволяє собі робити таку заяву?» [3]. Таку полеміку складно назвати науковою чи віднайти в ній конструктивність поглядів, оскільки більшою мірою це вияв образи. Необхідно дотримуватися добросовісних правил і певних вимог до ведення наукової дискусії та не перетворювати її на принизливу й беззмістовну сварку.

Загалом українські термінографічні праці поч. ХХ ст. знаходять широкий відгомін у критичних публікаціях, наприклад: Г. Холодний «Які мають бути словники Інституту української наукової мови» (1928) та ін. Рецензії містили глибокий аналіз, об'єктивну оцінку й пропозиції щодо поліпшення якості словників. Разом з тим інколи рецензії друкували без зазначення авторства – анонімні, наприклад: у «Віснику природознавства» (Кн. 4) за 1927 р. – «Словник зоологічної номенклатури та термінології» та ін. [1, с. 15]. Ці публікації не спричинили дискусій, утім вони підтверджують неабияке зацікавлення наукового суспільства та фахівців кодифікуванням спеціальної мови й підвищенням якості термінографічних праць.

Приклад рецензії, що отримала відповідь співавторів термінологічного словника, віднаходимо на сторінках «Вісника Національного університету «Львівська політехніка», серії «Проблеми української термінології» (вип. 765, 2013), зокрема одноосібну рецензію В. Моргунока («Рецензія на «Словник-довідник термінології музейництва» / Микульчик Р. та ін., Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2012. – 128 с./) на створений колективом авторів словник термінології музейництва, а також відповідь усіх його співавторів на цю критичну статтю [2]. Факт наявності в одному випуску журналу і рецензії, і відповіді укладачів словника на його критику засвідчує, що і рецензент, і укладачі ще до опублікування їхніх статей, обговорили аналізоване видання, висловили свої міркування й позицію щодо способів і принципів репрезентування терміноматеріалу в ньому, про що потім виклали інформацію у своїх публікаціях. Так, усна «жива» наукова дискусія «перемістилася» на сторінки друкованого наукового журналу, набувши жанрових форм термінографічної критики. Зокрема, упорядники видання в тексті статті-відповіді зазначають: «укладачі Словника дякують п. Виталю Моргуноку за зауваги до цієї праці. Думки, висловлені в цій рецензії, є важливими, і їх буде враховано під час роботи

над наступною редакцією словника» [2]. Автори праці демонструють повагу й шанобливе ставлення до експерта, використовуючи словосполучення «шановний рецензент», а також приймають окреме зауваження: «Погоджуючись із рецензентом щодо вживання іменників, які позначають дію, подію й наслідок, укладачі не впроваджували цих термінів з огляду на вищенаведені аргументи». Однак більшою мірою колектив спростовує коментарі критика, трактуючи їх як «помилки в рецензії», пов'язуючи це, наприклад, з підміною понять «через те, що рецензент не володіє поняттєвим апаратом музейництва. Прикладом підміни понять є пропозиція замінити *стан збереження музейного предмета* на *стан збереженого музейного предмета* (між іншим, рецензент висловлює свої пропозиції в категоричній формі *має бути*). Ці словосполучення не є ідентичними» [2]. Загалом автори видання врівноважено відстоюють свій вибір принципів репрезентування термінів.

Отже, проаналізований тип рецензій є цінним, оскільки він створює комунікативні можливості публічно й відкрито обговорювати якість словника. Розвитку форм наукової дискусії та жанру рецензії можуть перешкоджати такі чинники: 1) професійна етика; 2) зазначення авторства рецензії, тобто неанонімність, що викликає небажання вступати в гострий конфлікт авторитетних науковців; 3) недостатність «критичної маси» напрацьовань метатермінографією щодо теоретико-методологічних принципів, засад відображення спеціальної лексики в термінологічних словниках, зокрема відсутність уніфікованих способів репрезентування структурних параметрів термінографічних праць.

Отже, рецензія на термінологічний словник – це динамічна, «жива» форма наукової дискусії, через яку відбувається професійний діалог стосовно цінності й якості видання. Потенційна важливість теоретико-практичного застосування результатів публічного наукового обговорення термінологічного словника полягає в можливості систематизувати виявлені критиками недоліки репрезентування його структурних елементів задля вдосконалення засадничих теоретико-методологічних основ метатермінографії й розроблення інваріантної моделі словника нового типу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кочан І. Українське термінознавство в іменах. Львів: Літопис, 2012.
2. Микульчик Р., Слободян П., Діденко Є., Рак Т. Декілька думок у відповідь... *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*, 2013, вип. 5, с. 147–148.
3. Модестов В. Ответ на рецензию г. Зелинского. *ЖМНП*, 1890, 1. 2, с. 212–230.
4. Павловский А. П. Прибавление к грамматике малороссийского наречия, или ответ на рецензию, сделанную на оную грамматику. СПб.: тип. И. Байкова, 1822.
5. Петрова Т. Жанрові типи рецензій на термінологічні словники. *Лінгвістичні студії*, вип. 11, 2019, с. 124–35. doi:10.29038/2413-0923-2019-11-124-135.